

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

129:4. 2009

Politisk historia i regeringsregi

Replik till Eskil Franck

Av Lennart Andersson Palm

Eskil Franck, överintendent för Forum för levande historia, kommenterar nu min artikel i *Historisk tidskrift* 129:2 om de politiska hoten mot yttrandefrihet och fri historisk forskning. Jag pekade på den lagstiftning inom EU som fastställer "sanningen" om folkmord och andra brott mot mänskligheten och kriminaliserar avvikande uppfattningar. Denna nya trend – som även slagit igenom i Turkiet och Ukraina beträffande förnekade respektive förmenta folkmord – är en flagrant brytning med en traditionell liberal-demokratisk uppfattning om att sanningen kan nås genom öppen debatt. I vissa kretsar litar man uppenbarligen inte på att de överväldigande bevisen för nazisternas judeutrotning räcker för att tillbakavisa förnekare.

Jag hävdade i artikeln att den statliga myndigheten Forum för levande historia är samma andas barn som EU:s förbudslagstiftning, en lagstiftning som bland annat ledande franska historiker i *Liberté pour l'histoire* nu i flera års tid bekämpat genom upprop och på andra sätt. Franck protesterar mot min karaktärisering och försäkrar att Forum för levande historias uppsåt är ädelt och oklanderligt; man vill endast informera om illdåd i gången tid och sprida respekt för alla människors lika värde. Låt mig då förtydliga min ståndpunkt om den myndighet Franck leder.

Jag vidhåller att en regeringsstyrd historieförmedling är fel väg att gå för att öka människors kunskap om det förflutna. Ofelbart kommer verksamheten att styras av politiska hänsyn. Att så har varit fallet med Forum är lätt att visa. Ett av problemen har gällt *urvalet* av de historiska händelser som tagits upp. Generellt kan sägas att Forum för levande historia konsekvent har låtit bli att uppmärksamma brott mot mänskligheten som utförts eller utförs av stater som Sveriges regering i dag samarbetar med. Medan man hytter med näven åt regimer som inte längre finns, som Nazityskland och Sovjetunionen, vänder man bort blicken vid åsynen av grymheter som ännu existerande regimer, exempelvis USA, gjort sig skyldiga till, såväl under 1800-talet som senare och i nutiden.

En säker prognos är att de USA-ledda FN-sanktionerna mot Irak under 1990-talet – sanktioner som sannolikt krävt bortåt miljonen dödsoffer och

därmed utgör ett av de stora brotten mot mänskligheten i modern tid – aldrig kommer att intressera Forum för levande historias kampanjmakare. Detsamma gäller givetvis – för att ta ett axplock exempel – USA:s blodiga kolonisering av Filippinerna i början av 1900-talet, Vietnamkriget och ockupationen av Irak sedan 2003. Orsaken är förstås Sveriges nära förbindelser med den amerikanska regeringen. På samma sätt undviker Forum för levande historia illdåd som utförts med direkt stöd av den *svenska* regeringen, exempelvis vapenleveranserna till massmördaren Suharto i Indonesien på 1970- och 1980-talen.

Direkt parodisk blir Forum för levande historias nuvarande kampanj om skeendet i Kambodja på 1970-talet. Det som hände var att USA terrorbombade landet sönder och samman med hundratusentals dödsoffer som följd. Nya data visar att landet antagligen är världshistoriens mest bombade, och att denna bombterror började åtminstone så tidigt som 1964.¹ Också bombningarnas efterverkningar – flyktingvågor, dödade dragdjur till skada för jordbruket och så vidare – bidrog till svältdöden de följande åren. De stämningar som bombkriget framkallade gjorde att Röda khmererna kunde ta makten och i sin tur införa en terrorregim. Men i Forum för levande historias värld reduceras USA:s bombningar till en i korthet omnämnd bakgrundsfaktor och enbart Röda khmererna ställs till svars för 1970-talets folk mord. Frågan är om inte gränsen för ren historieförfälskning här har passerats. Att Forum för levande historia samtidigt passar på att, som man själv säger, ”hänga ut” politiska motståndare till den sittande regeringen (Jan Myrdal) ökar knappast utställningens vederhäftighet.

Problemet gäller alltså inte bara urvalet utan också *innehållet* i de skeenden som Forum för levande historia väljer att uppmärksamma, och även på den punkten anar man politiska hänsyn. Forum tillåter sig ofta att, utan diskussion, välja omstridda eller starkt problematiska tolkningar av de händelser som står i fokus. Ett exempel kan tas från den nuvarande ”kommunistkampanjen”: den stora svälten i Sovjetunionen 1931–1933 diskuteras där under den tvivelaktiga rubriken ”Holodomor”. Termen är en nykonstruktion från 1980-talet av nationalistiska ukrainska kretsar i Kanada och skall givetvis leda tankarna till ”Holocaust”. Den tolkning som kolporteras går ut på att Kreml, Stalin och ”ryssarna” medvetet startade en indrivning av spannmål från redan svältande bönder i Ukraina i syfte att en gång för alla undertrycka det ukrainska folket. Mycket lite utrymme ges åt de alternativa förklaringar

1. Taylor Owen & Ben Kiernan, ”Bombs over Cambodia”, *The walrus*, 5/5 2009, <<http://www.walrusmagazine.com/articles/2006.10-history-bombing-cambodia>>, 24/6 2009.

som framförts av Robert W. Davies och Stephen G. Wheatcroft i boken *The years of hunger: Soviet agriculture, 1931–1933* (New York 2004) eller det faktum att Sovjetforskningens nestor, Robert Conquest, inte längre håller fast vid sin karakteristik i *The harvest of sorrow: Soviet collectivization and the terror-famine* (New York 1986) att det rörde sig om ett folk mord.² Till dessa forskare, som snarast ser ekonomisk-politiska felgrepp bakom katastrofen samtidigt som de visar att svälten drabbade även andra delar av Sovjetunionen hårt, kan också läggas agrarhistoriker som Teodor Shanin och Viktor Kondrasjin.³

En välvillig tolkning av Forum för levande historias syn på Ukraina är att kunskapen brister bland myndighetens anställda. En sådan förklaring är emellertid svårare att tro på när man tar del av vandringsutställningen "Lillebror ser dig". Om kollektiviseringen av det sovjetiska jordbruket skriver man, på en skylttext: "Stalin ville förvandla ett bondesamhälle till en modern industrination. Små jordbruk skulle slås ihop till stora. Men kulakerna, de sedan tsartiden jordägande bönderna, ville ha kvar sin mark. Stalin beordrade att kulakerna skulle likvideras." I normal svenska betyder ordet likvidera, när det inte används som ekonomisk term, avrätta. Av utställningen framgår ingens att det stora flertalet av de 1 800 000 bönder som verkligen exproprierades inte dödades utan blev deporterade till så kallade specialbosättningar i norra Ryssland och Sibirien. Där överlevde de allra flesta (hundratusentals lyckades fly tillbaka till europeiska Ryssland, men tiotusentals, i slutändan kanske flera hundratusen, dog av svält och sjukdomar under hungerkatastrofen 1931–1933). Kommunisterna talade om expropriationen och deportationen som *likvidatsija kulatjestva kak klassa*, det vill säga kulakernas avskaffande som samhällsklass, men de avsåg med detta inte utrotning av individer. Utställningens besökare blir alltså vilseledda på denna punkt. I skriften *Brott mot mänskligheten under kommunistiska regimer* förser man till och med en bild från en fattigbondedemonstration till stöd för "likvideringen" med texten "En grupp självägande bönder, kulaker, deporteras från sin by 1930."⁴

Propagandakaraktären av det föregående är tyvärr ingen engångsföreteelse hos Forum för levande historia. En tidigare utställning om baltutlämningen var i delar närmast skandalartad. En historisk karta över Europa 1942 osyn-

2. Brev från Conquest, återgivet i Davies & Wheatcroft (2004) s. 441 not 145.

3. Svälten diskuteras av bl. a. Kondrasjin i Lennart Samuelson (red.), *Bönder och bolsjeviker: den ryska landsbygdens historia 1902–1939* (Stockholm 2007).

4. Forum för levande historia, *Brott mot mänskligheten under kommunistiska regimer*, 1:a uppl. (Stockholm 2008), s. 30.

liggjorde Finlands roll som angripare under fortsättningskriget. Detta krig påbörjades 1941 efter att Sovjets anfall på Finland 1939 avslutats genom ett fredsavtal våren 1940. Under fortsättningskriget, då finnarna gick i armkrok med Nazityskland, återerövrades snabbt de områden som ryssarna i det föregående kriget lagt beslag på. Därefter fortsatte Finland emellertid sin framryckning och ockuperade östra Karelen där förfinskning av befolkningen och etnisk rensning påbörjades. Att Finland deltog i beläringen och utsvaltningen av Leningrad, ett av andra världskrigets värsta brott mot mänskligheten, sopas under mattan. Också balternas roll i samma fälttåg fördunklas. Följande bagatellisering av baltiskt deltagande i judeutrotningarna torde kunna skrivas på Forum för levande historias politisk-opportunistiska konto: "Ganska tidigt under den tyska ockupationen hade Estland blivit förklarad 'judefritt', samtidigt som utrotandet av judar i Lettland och Litauen fortgick fram till krigets sista dagar. Dessa övergrepp förövades oftast av de tyska SS-trupperna och det är idag fortfarande inte klarlagt i vilken utsträckning de baltiska SS-förbanden deltog i dessa övergrepp." Det är i dag i själva verket väl belagt att de baltiska judarna i mycket hög grad mördades av sina icke-judiska landsmän inom eller utom SS.⁵

Dessa exempel torde vara tillräckliga för att påvisa verkligheten bakom Francks fraser om Forum för levande historias ädla syften. I själva verket är myndigheten ett illavarslande tecken i tiden, en del i en politisk strömning som vill lägga historien till rätta på ett för den för tillfället rådande regeringsmakten gagneligt sätt. Principiellt förändras inget ifall en annan framtida regering ger andra, men för den skull inte mindre politiserande, direktiv till Forum för levande historia. Det enda rimliga kravet är därför att Forum för levande historia snarast läggs ned och att dess budget på 43 000 000 om året återförs till seriös forskning och undervisning inom universitetens ramar.

5. Se t. ex. Ingvar Lundin, *Baltiska judar: fördrivna, förföljda, förintade* (Partille 2001). En omfattande dokumentation kring den fatala utställningen finns på <<http://www.folkrorelser.nu/baltutlamningen/balter.html>>, 24/6 2009.